

ŠALČIŲS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 89 2014 m. Kovas

Viskas keičiasi, bet ne viskas prapuola

Atsiverskime Mikalojaus Katkaus, Žemaitės ar Mariaus Katiliškio knygą ir pamatysime, kad anuo metu sodiečiai ilgais žiemos vakarais anei kiek neuobodžiavo. Kaimo žmonės visada turėjo daug darbų, ir tie buities rūpesčiai keitėsi kartu su metų laikais. Net ir žiemos mėnesiai buvo gana skirtingi – tykus gruodžio adventas labai skyrėsi nuo viduržiemio, kai vestuvių ir kitokių linksmybių tikrai netrūko. O ilgėlesnės vasario dienos labiausiai tiko kelionėms į mišką, ruošiant malkas visiems metams. Buvo ir didesnių žygių – išbruktus ir iššukuotus linus vežė mūsų seneliai net į Rygą, nes rogių kelias daug lengvesnis nei pavasarinė „kreiva vėžė“.

Ilgais žiemos vakarais buvo ne tik dirbama, bet ir juokaujama bei žaidžiama. O jeigu į kurią pirkia užklydavo keliaujantis siuvėjas, veltinių ir milų velėjas ar elgeta, – naujienų ir poringų pasiklausyti ateidavo net artimesni kaimynai... Viskas keičiasi, bet ne viskas prapuola. Dabar jau nebeįsivaizduojame, kaip galima būtų dainuoti per rugiapjūtę, bet rugiapjūtės dainos skamba scenoje.

O kai kurie talentingų amatininkų kūriniai, kadaise papuošę tik vieną pirkia, dabar eksponuojami parodų salėse. Merkiniečiai gana dažnai gali pamatyti vis naujus kruopščiai sukurtus ir meniškus darbus. Ir dabar mūsų Parko Merkinės informacinio centro parodų salėje –

Žiemos skulptūros Ūloje prie Trakiškių tilto.
Mindaugo LAPELĖS nuotrauka

didelė mokytojos Elenos Gilevičiūtės darbų paroda. Čia ir originalūs atvirukai, paveikslai iš žolynų, kriauklelių bei plunksnų, siuviniai ir nėriniai.

Elena Gilevičiūtė (pirma iš kairės) atidarant parodą Merkinės lankytojų centre, 2014 m. sausis.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Labai gražon vieton buvo kaimas

Šalcinių ty buvo apie mus daug. Vienas ypatyngai, tiesiog vaistas buvo, net kitų kaimų žmonės nešėsi vandenį, kap akis skauda, tą ką. Iš po kranto verda kap verduoklė. Jis, būdavo, niekada neužšąla, Latako šaltinis. Šaltas vanduo vasarų, buvo tokis lovukas, ryna išskaptuota iš pušies, mano tėvas buvo padaris. Adomas buvo vardas mano tėvo. Buvo tokia pakasta kap soželka, tai žiemų moteros nešasi skalbt žlugtus, tai toki akmenys platūs padėci, tai su kultuvi ir muša jau tuos drabužus, būna išvirinį, o ty išplauna, tai būna švarūs, sakė, tep kap gyvas vanduo... Kaimas

Apie Levūnų kaimą pasakoja Vitas Kleponis iš Vilkiutinio kaimo, gimęs Levūnuose 1924 m. Dalios BLAŽULIONYTĖS nuotrauka

buvo labai gražon vieton, turėjom gražų pievų, viskas buvo labai gražai. Dabar visi šaltiniai apžėlį, šernai užpuola maudzycis, tai išvarto tų rynų, bet kažkas aptaiso, nežinau, gal ty Sarkajėdų žmonės tų rynukį aptaiso. Šernai yra ledokai, būdavo, suėda būlbes Levūnuose, ir tvėrėm, ale argi šiciekl aptversi.

Buvo ir tokie šalciniai rudūs ir dar juodesni, tai, būdavo moteros siūlus dažo kokiems divonam, nebuvo dažų, pamirksta tuosa šalciniuose siūlai parų, paskui parsineša, tai vieni būna rudesni, kici pilkesni, nu, ir gerai... Nu, Blusinis, tai tas šalcinis buvo toliau, vadinom Po šlaitais, ten jau valdiškos pievos, tai ty seni žmonės insitikinį, jei tan šalcinin pabraidzosi ar atsigersi, tai, sako, užaina brudas an žmogaus. Ingrasyta buvo vaikai, kad blusos užpuola. Gal ty ir nēr teisybės, tas brudas gal ir tep kartais užaina. Ty vienas šalcinis ir buvo uždraustas, Šlaitų šalcinis, nuo Latako šalcinio bus pusantro kilometro, ta vieta – Šlaitų miškas, o žamia – Padruskinykė,

jau kitoj pusėj Nemuno yra Druskinykų kaimas... Nu, negeras ty buvo vanduo, jis tep kap drumzlinas tas šalcinis... Netoli Panemunės dvaro – Liulynas, ty aukščiau buvo, aš nemačiau, tik girdėjau, sakė, supėsi sala, nu ty, kur Mizaras netoli gyveno.

Apie laumes? Laumės Nemuni velėj nakcimi. Jau cia ne mūs kaimo žmogus užėj, laumė velėja, mislino, kad kaimo moteris, sako, padėk Džieve, tai jam nieko neatsakė, cik atsilankė, tai dabar pasiimk šituos skalbinius, tai tau užteks ir tavo vaikų vaikams. Parsinešė žmogus, buvo gražūs išskalbei ilgai, kol nuplyšo, keliom kartom paliko tų dovanų. Laumės būna ir geros, kokis žmogus – tokia ir laumė.

Buvo mylimi paukščiai, buvo visokių rūšių. Geniai mažukai, tai margaspalviai dzideli, vieni turėj vaikus išsivedį dravėj, tai tep ir priežodzis sako, kas genio vaikus žinotų, jei jie pacys nepasrodzyt. Dagiliukai, lakštingalų buvo daug, volūngės būdavo švylpaudavo, peslys rėkia lyk lyk lyk kap vanagėlis. Rozų su tėti šienavom pievų, lėkė tas, kur rėkė lyk lyk lyk, lyklys ar vanagėlis vadžino. Tadu sausa buvo, tai mano tėvas sako, ogi, pauga, raikėjo aic pas Džievų talkon vandenų, upių taisyc, tai būtai atsigėris iš Nemuno, o dar nėra tau vandenio. Sako, Džievis jam uždraudė gerc iš šalcinių ir kitur, jis ciktai kur an akmenio prilyta, tai jis skrenda ir jo balsas tokis – lyk, lyk, lyk... Ir kurmis nepaklausė Džievo taisyc kelių, tai jam uždraudė žemi vaikščioc viršun, ciktai po žemi būc.

O prieš Sekmines, sako, seniau prisrenka varnų iš lizdų, kur paaugį vaikai, sako, paima juos ir kepė kažkadu senų senovėj, bet jau man acimenanc ne, cik kiaušinienį kepė.

Aš prismenu, kap perkūnas graudzia, tai Verbų sekmadienin eglukų prisišvencina, tai tadu tuoj ēgluku trobų išrūkina, tai vaikam atrodė jau, kap cik daužos perkūnas, kad cik mama graiciau ēglukų degytų, tai bus gerai, nu, pastaiko, kad parūkina – debesys praslanka ir sako, Džievis išklausė maldų. Terp mūs namo ir kaimyno buvo beržas ir ty pririšta špokinyčia dratu. Aš parvažavau pietų, atsiguliau, o žmona kočėjo kočėlais, ne lygino, ale kočėlais drabužus, ty drobiniai išskalbtai, ir kap trankė perkūnas, tai tokia, kap gulėjau nuogas, tokia lyg banga per pilvų praėjo, moteriškė mano šaukia, o Jėzus, užkirto man, negirdziu nieko. Išainu graicau

pažiūrėc, kur rūksta stogas, o pirma šaudziniai stogai buvo, nugi tas beržas atplėšta, žievės nulupta, ir tas dratas ištaisytas kap naujas, kur buvo špokinyčia pririšta, o toj klėtk, va, iš tokių šipulukų aplink beržų išbarscyta.

...Barbarisai, aha, būdavo, deda uogas in kopūstus, mes, būdavo, ir valgom, toki rūgštūs, tai tas krūmas ir išliko iš seniai, daug jų buvo šitam šlaiti, ir prie Latako tų barbarisų, tai, būdavo, kap ganom tai tas uogas valgom... Cieį sklepai tai buvo apkasai arkliam, slėpė arklius. Buvo šulnys kaimi, ne akmenim, ale medziu išbudavotas, aš dar atsimenu, ale išpuvė tas medzias, tai vandenį ėmėm iš šalčinių, ir gyvulius ty gyrdė, buvo šalčinukas padarytas toks kap šulnukas, o kur sau tai buvo medziu išbudavota, neužšala žiemų, būdavo, iš vakaro vandenio atsineši... Anan galan kaimo tokis tankus aglynas, tai ty insivarė galvon šnektų, kad macyc kadu mėnesiena buvo, tai dzidziulis šešėlis, aš tep išsivaizduoju, ir paraj bernai pasakoja, ir vieni, ir kici, kad matė – išaina žmogus, aina par tuos aglynus ir – dzidelis dzidelis žmogus, sulig pusi medzių, tai ty insišnekėjo, ir rankos, ir pirštai po metro. Kap kas ir intikėjo. Apie Velnio cyltų girdėta, kažkur prie Niemkos buvo, Puvokiškė ty vadzinos.

Cia galan kaimo buvo koplyčėlė tokia, kryžkeliukė, tai cia kvajukėn instatė mano tėtė koplyčiukį tokių iš lentukių, Levūnų kapinės cia buvo senų senovėn. Cia, tep vadzino, Šilų kelias, in Merkinį iš Cimaniūnų, Voverų, važuoji miškais, kol privažuoji Jonionių kaimų, miškai pasbaigia ir jau Merkinės cyltas. Mano tėvas ir kici pasakojo, kad cia irgi vaidenas, prie šitos kryžkelukės, todėl ir koplyčiukį pastatė, tai kokiais arkliais baltais pravažiuoja ponai, tai irgi kokios ponios pasvaidena, tai raitelis. Šitų kelių ir vadzino Dvaro keliu, jau ne mano tėvo atmintin, pasakojo, kad ajo moteris ir nešė vaikų mažukų, prie kapinynų rado žmogus stovi, tas žmogus jau in jų, o ji skubinas ir vis tam vaikui šneka – cit, vaikuc, neverk, tai tas žmogus irgi sako – cit, vaikuci, nu, ir jis lydėjo, lydėjo, kap jau netoli Panemunės dvaro rūmai, tai pasakė, kad tavo laimė, kad nešeis tų vaikų, tai angelas jau mažas vaikas, niekas negali paskesint... Ot, insišneka, vienas kitų inbaido, tai ir susdaro toki striokai, gal kų ir pamato, šešėlį kokį ar kų.

(Tęsinys kitame numeryje)

Užrašė **Dalia BLAŽULIONYTĖ**,
Henrikas GUDAVIČIUS, 2012, gegužė

Ačiū svečiams

Baigiantis 2013 metams Merkinės lankytojų centras pasiekė maloni dovana iš Vokietijos. Savo įspūdžius kelionėje po Dzūkijos nacionalinį parką Karsten Richter ir Kathleen sudėjo į kalendorių, kurį padovanojo savo draugams, o du atsiuntė į Lietuvą. Kalendorius yra išleistas 20 egzemplioriu tiražu. Kiek anksčiau du kalendorius iš savo kelionių po Parką ir vieną su grybu švente Varėnoje vaizdais yra išleidusios Margret Zumstrull ir Sabina Krechel iš Bad Iburg miesto (Vokietija.)

Labas diena,
Mes buvo rugpjūtį ju informacijos centras ir
ieškojo vietų, kur padėjo mums ir gauti puikius
riesbais, Jonjongs.
Kalendorius yra mažas Ačiū jums ir Merkinės
daug sveikėjimai iš Vokietijos.
Karsten ir Kathleen
AČIŲ

Viena iš vokiečių kalendoriaus nuotraukų.
Autorius Karsten RICHTER

Marcinkonių geležinkelio stotiai – 150 metų

2012 m. gruodžio 20 d. Marcinkonių geležinkelio stoties viršininkė Birutė Jezukevičienė sukvietė marcinkoniškius paminėti geležinkelio stoties 150-mečio. Tiesiant geležinkelį Sankt Peterburgas – Varšuva, 1862 m. gruodžio 15 d. buvo atidaryta Marcinkonių geležinkelio stotis. B. Jezukevičienės iniciatyva šia proga buvo sukurta ekspozicija, pasakojanti apie geležinkelio istoriją Marcinkonyse.

Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis buvo antroji didelė geležinkelio linija Rusijos imperijoje (pirmoji Peterburgas – Maskva). Pirmas geležinkelio Sankt Peterburgas – Varšuva tiesimo idėją 1835 m. iškėlė rusas Gurjevas. Tiesti antrąjį geležinkelį valstybės išdo lėšomis buvo numatyta caro Nikolajaus I 1851 m. vasario 15 d. įsaku. Jo ilgis buvo numatytas 1250 kilometrų. Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelio statybos direktoriaus pavaduotoju 1852 m. buvo paskirtas mūsų tautietis, garsus Rusijos geležinkelių, įvairių inžinerinių įrenginių statybos specialistas, Stanislovas Kerbedis.

1857 m. sausio 26 d. caro Aleksandro II įsakymu Vyriausiajai Rusijos geležinkelių bendrovei leista pradėti tiesti geležinkelį iš Peterburgo per Vilnių į Varšuvą¹.

1861 m. Vilniaus gubernijos žemėlapyje Vilniaus – Gardino geležinkelyje pažymėtos Valkininkų, Varėnos ir Marcinkonių stotys. Marcinkonių geležinkelio stotis vadinamai Lentvario – Mergežerio atkarpai

nepriklausė, jos statytojų bazė buvo Gardinė².

Peterburgo susisiekimą su Varšuva tikėtasi atidaryti 1861 m., tačiau geležinkelio statyba užsitęsė. Geležinkelio linija galutinai baigta tvarkyti tik 1864 m.

Geležinkelio tiesimas turėjo tiesioginės įtakos ir Marcinkonių kaimo augimui. Iki tol Marcinkonyse daugiau buvo gyvenama arčiau bažnyčios, Sodžiuje. Nutiesus geležinkelį, kaimas tapo viena iš jo stočių. 1860 m. atokiau nuo sodžiaus pradėti statyti keleivių ir du gyvenamieji namai. 1861 m. jie baigti ir dar pastatytas vandens bokštas su pastatu vandens pompai bei butu mechanikui, įrengtas peronas, krovinių platforma. 1862 m. gruodžio 15 d. atidaryta ketvirtos klasės stotis, kur garvežiai galėjo papildyti vandens atsargas. Pirmasis stoties viršininkas buvo Fiodoras Riabovas³.

Marcinkonių geležinkelio stotis su kaimyninėmis stotimis jungėsi 3 telegrafo laidais, veikė vienas telegrafo aparatas. Pagrindiniai kroviniai, kurie buvo iškraunami arba pakraunami stotyje, tai grūdai, valgomoji druska, akmens anglis, malkos ir mediena⁴. Iš 1911 m. eismo tvarkaraščio matyti, kad Marcinkonių stotyje stodavo ir pašto traukinys⁵.

Marcinkonių gyvenvietės išaugimas taip pat siejamas su XIX a. antroje pusėje nutiestu Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkeliu. Tai rodo ir žymiai padidėjęs gyventojų skaičius. 1882 m. duomenimis

Siaurojo geležinkelio garvežių depas. 1949 m. gegužės 1 d.

Marcinkonys turėjo 714 gyventojų, o per nepilnus 10 m. jų skaičius išaugo iki 816⁶. Ko gero dalis marcinkoniškių galėjo dalyvauti geležinkelio statybos darbuose. Pažymėdami geležinkelio nutiesimą, Marcinkonių kaimo vyrai bažnyčios kalno papėdėje pastatė akmeninį, pustrčio metro aukščio kryžių. Aptvėrė tvorele ir iškalė akmenyje metus⁷.

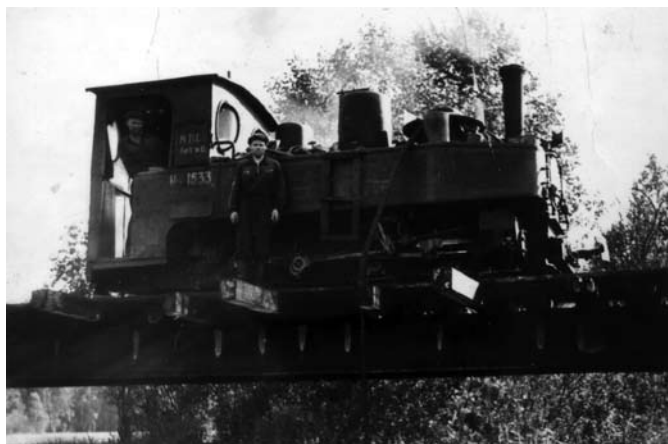
Geležinkelis palengvino vietinių gyventojų komunikacines galimybes ir suaktyvino prekybinius ryšius. Marcinkoniškiams geležinkelis suteikė progą pasididinti ūkio pajamas parduodant medieną bei miško gėrybes. Šiuo verslu užsiiminėjo tiek atvykėliai, tiek vietiniai žydų tautybės prekybininkai⁸.

Kai geležinkeliu iš Sankt Peterburgo į Varšuvą ir atgal retkarčiais važiuodavo Rusijos caras ar jo šeimos nariai, buvo imamas ypatingų apsaugos priemonių. Geležinkeliui nuo Lentvario iki Marcinkonių saugoti būdavo skiriama bent pora pulkų kariuomenės. Dar saugodavo pėsčiai ir raita vietos policija. Iki 100 sieksnių atstumu nuo geležinkelio gyvenę visi žmonės būdavo patikrinami, ir policija sudarinėjo jų sąrašus. Būdavo sustabdomas miško plukdymas Merkio ir Ūlos upėmis⁹.

Nuo 1905 m. Marcinkonys, iki tol priklausę Vilniaus apylinkei, pereina Gardino apylinkės žinion¹⁰.

Geležinkelis paspartino ne tik kaimo augimą, bet ir miškų kirtimą. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui išaugo medienos paklausa. Norėdami pasiekti sunkiau prieinamas tinkamas kirtimui miško vietas, vokiečiai Pirmojo pasaulinio karo metais nutiesė siaurąjį geležinkelį. 28,5 km ilgio siaurojo geležinkelio atšaka nuo Marcinkonių pro Pagrendą, Gorodiščę iki Kazliškių buvo nutiesta 1916 m. Buvo nutiesti atsišakojimai ir Baltarusijos teritorijoje. Siaurasis geležinkeliukas, vietinių gyventojų vadinamas „Prancūzkeliu“, nes jį tiesė vokiečių atvežti karo belaisviai prancūzai. Pilnai užsikrovęs anglimi ir vandenių, garvežiukas svėrė 11 tonų, su sąstatu išvystydavo 30 km per valandą greitį. Suvažinėti į abi puses reikėjo 600 kg anglies. Kai anglies nebūdavo, sudegindavo tris kūbus malkų. Aptarnaudavo sąstatą trise: mašinistas, padėjėjas ir konduktorius. Sąstatą paprastai sudarydavo trys atviros platformos. Turėjo ir keleivinį vagoną¹¹.

Siaurukas buvo vienintelis kelias, kuriuo Grybaulios, Musteikos, Zubrovo, Pagarendos, Matilių Katros, Kazliškių, Berštų, Sobakincų (vėliau Pervomaisko) bei kitų Lietuvos ir Baltarusijos kaimų gyventojai pasiekdavo platųjį pasaulį. Rudeniop žmonės važiuodavo grybauti, uogauti. Vienu kartu galėjo važiuoti iki 150 žmonių. Iki 1974 m. siauru-

Siaurojo geležinkelio garvežys pildosi vandenį ant tilto per Katros upę. Garvežio mašinistas A. Sytas, padėjėjas J. Tamulevičius 1959 m.

Grupė geležinkiečių prie Marcinkonių „pakhauso“. 20 a. pr.

kas buvo naudojamas medienai išvežti¹².

Nuo 2002 Marcinkonys yra paskutinė stotelė Lietuvos teritorijoje buvusiam kelyje Sankt Peterburgas – Varšuva

Virginija PUGAČIAUSKIENĖ

¹ Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. Vilnius: Mintis, 1955, t. 1, p. 456

² Žeimantas, L. V. *Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis 1858–1915*. Vilnius: Gelspa, 2003, p. 37.

³ Žeimantas, L. V. *Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis 1858–1915*. Vilnius: Gelspa, 2003, p. 194.

⁴ Žeimantas, L. V. *Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis 1858–1915*. Vilnius: Gelspa, 2003, p. 194.

⁵ Česnulis, V. *Varėnai 150 metų*. Vilnius: Rotas, 2012, p. 13.

⁶ Žeimantas, L. V. *Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis 1858–1915*. Vilnius: Gelspa, 2003, p. 192.

⁷ Averkienė, R. Marcinkonių simbolis. *Katalikų pasaulis*, 1995, rugpjūčio / rugsėjo mėn., p. 32.

⁸ Stanaitis, S. *Dzūkijos nacionalinis parkas: kaimai ir gyventojai*. Vilnius: Valgra, 2001, p. 127.

⁹ Česnulis, V. Poringė apie Mergežerio sodžių. Vilnius: Ciklonas, 2011, p. 43. Česnulis, V. *Varėnai 150 metų*. Vilnius, Rotas, 2012, p. 13.

¹⁰ Žeimantas, L. V. *Sankt Peterburgo – Varšuvos geležinkelis 1858–1915*. Vilnius: Gelspa, 2003, p. 132.

¹¹ Daugėla, L. *Prancūzkelis. Raudonoji vėliava (Varėna)*, 1974, gruodžio 15, nr. 147, p. 2.

¹² Daugėla, L. *Prancūzkelis. Raudonoji vėliava (Varėna)*, 1974, gruodžio 15, nr. 147, p. 2

Vokečiai Lietuvai usitikėjo

Pasakoja **Tamulevičius ALPANAS**,
gim. 1929 m., gyv. Musteikos k.

...Andrius dziedas mano buvo vardu, nu tai Andriaus, dar vadzina po dziedzi mus... Neacimenu, bobų tai acimenu, nu jau gal buvau kokį penkių metų, kai numirė boba... Visa acimenu kap nūnai... Acimenu karų lenkų, acimenu rusai buvo du roz, vokečiai lenkus kap išvijo, tai užėmė rusai, o vokečiai išvijo rusus, paskui ruskiai išvijo vokiečius... Visur dyrbc reikėjo, jei nedyrbsi – neturėsi. Dyrbom,

kad raitelis per dieną, ka(p) cik apjoja an arklio, ot tai dvaras buvo... Tai išdalino tų dvarų, ir jis buvo parubežin, Žūruosa, ton pusėn Ūlos...

(O ar acimenat partizanus?) Nu lietuvių kas, kas nenorėjo aic kariuominėn, ajo miškan, o kas buvo vokečiam dyrbo, išej vėl miškan, susdarė partizanai, nu tai tynai kap prsirinko daug jau, Lietuvon nebuvo kur, lygumos, nu tai vis traukė in miškus, traukė in canai, daug ca buvo praaįj pas mus, o kap ciktai jau jieį išajo, tynai iš Lietuvos gal šeši šimtai net išajo, ir visi patraukė in canai, in Zervynas, in Mančiągirį, in Žiūrus, canai in Puvočius. Ca, žinai, miškuosa, in Kapiniškius, Ašašnykus, ca visur, ca jieį nesiskaitė su gudais, ba gudai užvezdžinėjo... O buvo trys valdžios pas mus – kaimynas, jei atais partizanas, tai praneš rusam, ir rusai, ir partizanai...

O vokečiai ciktai ėmė savanorius, nu katris mokėj kalbėc, katris viska, jieį mažai, ty Lietuvai tai usitikėjo, o canai neusitikėjo, ba mes maišyci, lenkai, mes lenkų lietuviai buvom, nu gi šitas ligi Bižų, Zarvynų tynai jau mes cenai buvom po Lenkiju. Tai ot tep ir likom, o kų, niekam nezagdnas, ruskis, lenkas, ty dar kokis, nelabai reikalynas vokečiam buvo... Nu tai ėmė, brolis buvo Voketijon, ragi metų dar nebuvo man, Musteikos gal nuvežė gal tadui keturolika ar penkiolika išvežė vienu dienu. Nu, Voketijon išvežė an darbų, buvo Agota Gaidytė, (jos) sesuoį negrižo, Juzia... Už vokečių kas ciktais gerai buvo, kų davė gyvulių laikyc, nor jieį pigūs buvo, ale bet tep davė, laikyk tu kiaulių, laikyk tu viska...

Romas NORKŪNAS

Tamulevičius Alpanas rodo kibiropakabinimo įtaisą, kuris yra labai patogus ir dažniausiai naudojamas svirtiniuose šuliniuose, o darydavo tokius įtaisus, kaip sako Alpanas, Kabelių kuznion. Romo NORKŪNO nuotrauka

laikėm ir pas tėvų ka(p) buvom... Mano tėvas buvis Amerikon sepcynis metus, jis parvažau, rašė tėvai ka(p) buvo tynai, tai buvo pora arklių, pusė valako žamės, o nebuvo kam darbuic, tai važuok namo, o jis ka(p) važau iš Amerikos, tai porino, sako, šitas amerikonas, kur tu, sako, važuoji, sako, rusai skelbia karą, sako, ir vokečiai necylės... Nu tai ruskis kap užėmė, tynai kap užėmė, užajo Lietuvon, sako – antra Amerika, gyvulių laikė žmonės, iš gyvulių gyveno, gyveno gerai Lietuvon... Už Merkinės dvylika kilometrų buvau nuvažavis, ty laikė, daug bitių buvo, o pas juos gyveno gerai žmonės, ty motkos sasares buvo, jisai govė žamės ka(p) buvo Smetonos laikai, buvo karuominėn savanoriai... Išdalino dvarų, o dvaras buvo dzidelis, dvaras vadzino Meizelio (Muiželio dvaras Makniūnuose. Red. past.), jis buvo

Kaip gąsdina „šalčio pramonė“

Žiemos šerkšnas ant durnaropės sėklų dėžučių

Pernai stebėjome daug visokių Gamtos anomalijų. Žiema gerokai pavėlavo, bet užtruko labai ilgai – Žemės dieną (kovo 20 –ąją) dar nematėme jokių pavasarinį ženklų. Balandžio 12 d. prie Krūčiaus upelio ir mažose miškapievėse sniego storumė dar siekė pusę metro. Aišku, kad visi pavasariniai augalai čia atsibudo pavėluotai. Ir varlių migracija prasidėjo tikrai balandžio 18 d. Vėlavo ir pavasariniai laukų darbai – Liškiavos ir Vilkiutinio ūkininkai tikrai balandžio 23 d. pradėjo kultivuoti rudenį suartas dirvas. Taigi, gerokai pavėlavęs pavasaris ir buvo ryškiausia 2013 – ūjų metų keistenybė. Bet pavasariui baigiantis ir vasaros pradžioje visi svarbiausi fenologiniai ženklai jau buvo savo vietose: alyvos sužydėjo gegužės 12 d., jazminai kvapnius žiedus

išskleidė gegužės 31 d., o pirmieji kazlėkai atsirado birželio 9 d. Liepos pražydo birželio 22 d.

Rugpjūčio 30 d. Žaliamišky pasirodė pirmieji baravykai. Kiek vėliau šiame miške gerai augo raudonikiai (varnėkai), poniabudės (tos, kur *smirdzi kap padlena*), visokie šakočiai, krembliai bei „mokslagrybiai“. Rudenį stebėjome paukščių migracijos anomaliją: sparnuočiai migravo pavėluotai, sunku buvo pastebėti didesnius jų susibūrimus. Paukščiai tarsi nenorėjo palikti mūsų krašto.

Permaininga ir gana keista yra ir ši, 2014 – ūjų metų, žiema. Maži upeliai kai kur jau turi trijų aukštų ledo šarvus. Prieš didesnius šalčius vanduo ežeruose labai greitai pakyla, iš tokių ežerų ištekančių upelių debitas padidėja, tada ir atsiranda tas aukščiausias sausledis. Kai upelis ne toks sraunus, stebimas toks reiškinys: apšaldamas upelis pats save tvenkia, išsilieja vanduo į salpą bei pirmąją terasę. Šaltis čia sukuria puikias čiuožyklas. O šaltiniuose šlaituose

Vaikšnoro Ravo slenkantis ledynas

atsiranda slenkantys ledynai, nes sušąla ne tiktai iš požemio upių ištrykštant, bet ir paviršinis šlaitų vanduo, kai dieną oro temperatūra teigiama, o naktį neigiama.

Vasario viduryje labai įdomiai atrodė mažytis Snaigupės upelis: didelė vandens srovė teka virš ledo. Aišku, kad po upelio ledu irgi yra srovė.

Henrikas GUDAVIČIUS
Autoriaus nuotraukos

Taip atrodė Krūčiaus sniegynai 2013 – ūjų metų balandžio 12 d. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Naktinis žygis prie Kazimieraičio žeminės

Gruodžio pirmoje pusėje atsitraukusi žiema vėl sugrįžo sausio 13-osios naktį. Medžių viršūnėmis pradėjo pūsti didesni vėjo gūšiai, dangus tai išsigiedrydavo tai vėl užsitraukdavo debesimis. Viskas matėsi labai gerai, nes švietė artipilnis mėnulis. O po kojoms jautėsi minkšta žemė, tokia šilta ši žiema buvo ligi šiol, o snigti pradėjo beveik pasiekus Maždžeraus šaltinio ištakas.

Žygeivių kasmet jau nebemažėja, labai gausus būrys atkeliavo iš Lietuvos Tautinio Jaunimo sąjungos Varėnos skyriaus, nemažas būrelis Marcinkonių jaunimo, keliautojų buvo iš Kauno ir iš Vilniaus, taip pat iš Eičiūnų kaimo, kuris yra Pivašiūnų parapijoje. Iš viso mūsų buvo beveik keturiasdešimt, įskaitant ir taksiuką Niuksą.

Ir prie Marcinkonių koplytstulpio kaip ir kasmet susirinko marcinkoniškiai, kurie prisiminė sausio tryliktosios laužus Vilniuje, kuomet buvo apginta Lietuvos laisvė. Prie partizanų žeminės mes prisiminėme beveik septyniasdešimties metų senumo įvykius, kai partizaninis judėjimas įgavo organizuoto pasipriešinimo tarybinei okupacijai mastą. Tą judėjimą labai palaikė miškuose išsibarsčiusių kaimų paprasti kaimo žmonės. Rudnelės kaimas tuo metu taip pat buvo pilnas gyvybės. Dar visai, rodos, nesenai ir mūsų kasmetinio žygio dalyvius pasitikdavo šio kaimo žiburėliai languose, o tuo metu čia gyvenusi dailininkė Gražina Didelytė aprodydavo pa-

čius geriausius savo darbus. Dabar tos gyvybės čia nebėra, Rudnelėj vis dar neatsiranda kokio užsispyrėlio, kuris gyventų čia ištisus metus, labai savita yra šio kaimo aplinka, ir turbūt ne tik Skroblaus upelio slėnis jį sukuria. O Skroblus šį sykį, taip pat kaip ir Grūda buvo tylūs, nes nėra ledo sukurtų krioklių, gal būtdėl to visi taip aiškiai girdėjome vandens krioklio šniokštimą Naujalių kampe prie buvusio malūno užtvankos, netgi mažas Duobupio intakas, pavadinimu Rūdavalkis, almėjo, regis, garsiau už tylųjį Skroblų.

Romas NORKŪNAS

Žygio dalyviai prie Rudnelės kryžiaus. Romo NORKŪNO nuotrauka

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta. Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai. Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tikrai tada, kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis. Brangusis lankytojai, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką ir Čepkelių rezervatą visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r., tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275
Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt
„Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Redkollegija: H. GUDAVIČIUS, E. DROBELIS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS, D. BLAŽULIONYTĖ
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafijs“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt